

Dr. Zellei Gábor- Dr. Hornyacsek Júlia

LAKOSSÁGTÁJÉKOZTATÁS, FELKÉSZÍTÉS ÉS KRÍZISKOMMUNIKÁCIÓ A GLOBÁLIS KLÍMAVÁLTOZÁS OKOZTA VESZÉLYHELYZETEKBE

Az elmúlt évtizedben számos globális esemény és folyamat váltott ki a közvélemény, a politikai és médiaérdeklődés, a kutatás területén a kríziskommunikációt iniciáló folyamatokat. Tanúi lehetünk, hogy az attitűd a humán szempontok egész területén - de a kommunikáció, tájékoztatás vonatkozásában különösen – folyamatosan változik. Lassan, de biztosan elfogadottá válik, hogy speciális szervezeti egységek, erre a célra képzett személyek foglalkoznak az ember sokirányú szükségletrendszerével, pszichikumával és a közösségi viszonyok kérdéseivel.

Ezeknek a kezdeményezéseknek a célja elsősorban a hatékony és a még hatékonyabb munka és az ennek érdekében foganatosítandó szervezeti változások, rendszabályok.

Mivel közbenső cél az emberek jobb közérzetének és hangulatának elérése, ez - igaz, hogy közvetve, de - kihat végső soron a vészhelyzeti magatartásokra, reagálásokra is. A humán beállítottságú szemléletmód és a pszichológia alkalmazásának gyakorlattá tételével a tájékoztatásban, a felkészítésben és az operatív gyakorlatban, jelentős személyi és anyagi veszteségek kerülhetnek el, illetve a feladat kisebb erővel és idő alatt végrehajtható.

A következő összeállítás a kríziskommunikáció és annak része, a lakosság tájékoztatás és felkészítés területén a közelmúltban végzett empirikus kutatásokból és közölt publikációkból mutat be néhányat, elsősorban az elmélet gyakorlatban való hasznosulásának lehető leggyorsabb megvalósítása céljából.

Napjaink elméletet stimuláló eseményei, folyamatai

Bukovics István (1) értékeli azt a folyamatot, amikor 2001 szeptember 11. (a New Yorki kereskedelmi központot ért terrorista támadás napja) óta, elsősorban az USA-ban, a legkülönbözőbb társadalmi erők megmozdultak, hogy a krízishelyzetek kezelésének módszereit kidolgozzák. Ennek bemutatására áttekinti a Természeti Katasztrófa Kerekasztal [NDR] („Natural Disaster Roundtable”) tevékenységét a 2002. október 31-én tartott konferencia alapján. A konferencia neve: Effektív kríziskommunikáció. A tudományos életet, az ipart és a politikát összesen mintegy 140 résztvevő képviselte.

A főbb kérdések a következők voltak:

- A kockázatesztelés és a kommunikáció viszonya
- Az eddigi kríziskommunikációk főbb tanulságai
- A nemzeti kríziskommunikáció jelenlegi helyzete
- A nemzetközi kríziskommunikáció jelenlegi helyzete
- Kutatási és fejlesztési kérdések és feladatok

Kutatók becslései szerint (2) az időjárás- és a természeti katasztrófák évente közel 250.000 emberéletet követelnek, a károkat 50 és 100 milliárd dollár között becsülik. Nyilvántartások szerint az olyan katasztrófák, mint az aszály, árvizek, nagy szélviharok száma növekszik, az árvizek érintik a legtöbb embert, míg az éhínség miatt következik be a legtöbb haláleset. Az 1990 és 2000 közötti periódusban Ázsia volt a katasztrófák által legérintettebb kontinens. Az összes ilyen esetek 43 %-a, és az elhunytak 80 %-a terhelte ezt a kontinenst. A hatások

csökkentése érdekében ezért fontos az ezeket okozó időjárási és klimatikus veszélyeket feltérképezni, az érintett területeket meghatározni.

Neves kutatók **(3)** megfogalmazása szerint az ember az éghajlatváltoztató tevékenységét az időjárás hatására szenved el, vagyis „az éghajlatra számítunk, az időjárás az, ami bekövetkezik”.

A klímaváltozás által bekövetkezett katasztrófahelyzetek a lakosság tudatában - legalábbis eddig - csak mint ritka, távoli veszélyforrások jelentkeztek.

Az alábbiakban **(4)** vizsgáljuk meg, miben áll ezek szokatlansága, újszerűsége, szükségeseke-e a kezelésükhöz az eddigiektől eltérő módszerek, befolyásolják-e a megelőzést, a védekezést, a helyreállítást?

Hirtelen víz és sárelöntések

Amit a leginkább tapasztal a lakosság az éghajlatváltozás kapcsán, az a hirtelen felhőszakadás – és egyéb közvetett tényezők – hatására fellépő víz és sár elöntések, vízbetörések, épületkárok.

1992-ben egy polgári védelmi szakmai látogatás során a szlovák kollégáknál megállapítottuk, hogy ilyen jól felszerelt és állandó készenlétben tartott műszaki mentő alegységekre nálunk nincs ilyen mértékben szükség, mert ilyen esetek (pl. patakok, folyók hirtelen áradása) csak hegyvidéken történhetnek.

Két évvel ez után, Pécel községben a felhőszakadás és a vízelvezető csatorna karbantartásának hiánya kis híján katasztrófát okozott. A kiáradt, a dombos terepen lezúduló víz járműveket görgetett maga előtt, sok állat elpusztult, számos lakásban vastag iszapréteg rakódott le. Amennyiben ez éjszaka történik, valószínű, hogy halálos áldozatok is lettek volna.

A szél általában csak a tetőt rongálja meg, de a vízelöntések miatt a földszintes házak – ha ideiglenesen is – de lakhatatlanná válhatnak, számos berendezés megrongálódhat. A lakosság elhelyezését, ellátását meg kell oldani, az önkormányzat, a polgári védelem összehangolt munkájára van szükség. Ami a beavatkozóknak rutin feladat, az az áldozatoknak trauma, tehát gondoskodni kell a pszichológiai segítségnyújtásról is, esetleg az ideiglenes elhelyezés egész időtartama alatt.

Ami közös az időjárás okozta „küszöb alatti”, veszélyhelyzetet még el nem érő eseményeknél az, hogy szinte mindennapossá válnak ezek az eddig ritkán előforduló események, ennek pedig – elsősorban a tűzoltóságnál – a leterheltségben, a szolgálat ellátásban lényeges vonzatai lehetnek.

Extrém alacsony vagy magas hőmérsékletek

A tartós kánikula rendkívüli módon megviseli az embereket, tömegrendezvényeken veszélyes helyzetek alakulhatnak ki, úgyszintén a nagy forgalmú utakon. Ilyenkor a hatások összegződnek, a fáradtság miatt több a baleset, forgalmi dugók keletkeznek, az emberek ellátásáról gondoskodni kell a polgári védelemnek. Fontos az együttműködés a mentőszolgálattal, a rendőrséggel. A kánikula nem hirtelen támad, mint pl. a szélvihar, fel lehet készülni az esetleges beavatkozásra, elemezve az egyéb tényezőket: várható forgalmi helyzet, ünnepek, rendezvények, stb.

A tartós hő vagy fagy hatására sérülhetnek a közművek, a közlekedési hálózat elemei (kritikus infrastruktúra) fokozva a balesetek kockázatát. A veszélyes anyagok szállítása engedélyezésénél, biztosításánál ezeket a szempontokat figyelembe kell venni.

Minden veszélyes anyaggal, technológiával történő tevékenység esetén fokozott kockázatot jelent az extrém külső hőmérséklet, mert növelheti a kiszolgáló, a biztonsági berendezések meghibásodásának lehetőségét, a kezelőszemélyzet figyelme, fizikai, pszichikai terhelhetősége csökken.

Ilyen esetekben természetesen a balesetnél beavatkozó szervezetek állománya is kevésbé terhelhető, csökken a védőeszközökben való tevékenység időtartama, nő a hibás döntések, a balesetek valószínűsége.

Aszály

A természetes vízelőhelyek, kutak kapacitásának csökkenése egyben az oltó víz hiányát is jelentheti, mely együtt jár a természetes környezet gyúlékonyságának növekedésével.

Olyan technológiáknál, ahol természetes vízforrásból nyerik a hűtővizet, a vízszint csökkenés leállást, kapacitás kiesést okozhat. Hazánkban ez leginkább a paksi atomerőművet érintheti.

Villámlás

A zivatarok számának növekedése egyben növeli a villám által okozott károk kialakulásának kockázatát, mely különösen a veszélyes üzemek, szállítmányok esetében súlyos közvetett hatásokkal is járhat.

Szélviharok

A hirtelen fellépő erős, tájfun-szerű szélviharok gyakorivá váltak, eddig csak ritkán előforduló károkat okozva. A tűzoltóság műszaki mentési feladatai lényegesen megnövekednek, az életveszély elhárítása, (pl. tetők sérülése esetén) az ideiglenes helyreállítás olyan szakértelmet követel, melyre eddig csak esetenként volt szükség. Kiterjedt kárterület esetén az épületkárok, a közművek, utak helyreállításában való részvétel kapacitásbeli problémákat okozhat. Különösen így lehet ez akkor, ha a szélvihar felhőszakadással jár együtt és a vízszivattyúzás, emberek mentése is a tűzoltókra hárul.

Az erős szellőkések olyan károkat okozhatnak antennatornyokban, ipari berendezésekben, különleges technológiával készült épületekben, amire esetleg a tűzoltóság még nincs is felkészülve, ezért van itt is fokozott jelentősége a mindenkor igénybe vehető szakértőknek.

Fel kell készülni arra is, hogy a viharkárok elhárítása, a mentés érdekében polgári védelmi erőket kell igénybe venni abban az esetben, ha az elsődleges beavatkozók lehetőségeit meghaladja a feladat.

Helyreállítás

Az időjárás romboló hatásának fokozódása miatt gyakoribbá válik a katasztrófavédelem egyik fontos feladata, a helyreállítás is. Fontos, hogy a közvetlen életveszély szakszerű elhárításában jártasságot szerezzenek az elsődleges beavatkozók. Az önkormányzattal, a lakossággal való kapcsolat, együttműködés ilyen esetekben hosszabb időn keresztül kell, hogy folyamatos legyen.

Kérdés, hogy valójában mit is jelent a katasztrófavédelem számára az extrém időjárási körülmények kialakulása?

Jelenti a veszélyhelyzeti szinten el nem érő, de súlyos helyzetek számának jelentős emelkedését, a készenléti állomány vonulásainak, leterheltségének növekedését.

Eddig nem, vagy csak ritkán előforduló épület, berendezés károk, sérülések keletkezését, ezek elsődleges elhárítását.

Jelenti a kockázatok növekedését katasztrófhelyzetek kialakulására, ezek egy részére (pl. kánikula esetében) lehetséges a felkészülés, az előzetes tervezés.

Számolni kell az emberek fokozott pszichikai reakcióira, mert általában hirtelen bekövetkező, olyan hatásokról van szó, melyek eddig – legalábbis katasztrófális méretekben – nem veszélyeztették a lakosságot.

Nem utolsósorban komplex veszélyeztető hatásokat is jelenthet, mert az időjárás extrémítások a technológia, ember, közösség rendszerben láncreakció-szerű folyamatokat is elindíthatna

BIZONYOSSÁG ÉS KRÍZISKOMMUNIKÁCIÓ

Bukovics István fent idézett tanulmányában elemzi a bizonyosság felől is a veszélyhelyzeti kommunikációs folyamatot, ennek során az alábbi főbb megállapításokat teszi.

- A biztonságra vonatkozó kijelentések biztonságát azok bizonyossága biztosítja. Ez parancsoló szükségszerűséggel jelentkezik a *kríziskommunikációban* is.
- A kríziskommunikációban a bizonyosság és a bizonyítottság a hitelességnek csak szükséges de nem elegendő feltétele.
- Ennek a sajátos körülmény vannak pragmatikus velejárói.
- A krízisközlemény Adója (forrása) a szakember, Vevője (fogadója) a laikus.
- A krízisközlemény tartalmának egyszerre kell szakszerűnek és hitelesnek (bizonyíthatóan igaznak) lennie.
- A kríziskommunikációnak egyszerre kell közérthetőnek és hatékonynak, továbbá szükség esetén kontrafaktuálisnak lennie.

Nézzük, hogyan valósult ez meg a gyakorlatban, a mátraszőlősi klímakatasztrófa média kommunikációja során?

Dokumentumelemzések összegzett eredménye a 2005. április 18-i Mátrakeresztesi veszélyhelyzettel kapcsolatos tudósítások alapján (5)

A globális klímaváltozásból eredő mind gyakoribb veszélyhelyzetekre fel kell készíteni a média szakembereit is, hasonlóan, mint néhány egyéb (pl. nukleáris) veszélyhelyzet típusnál. Általában a veszélyhelyzeti kommunikációra is vonatkozik ez, mert a lényeg itt elsősorban az, hogy milyen hatást vált ki az információ a lakosságra, hogyan befolyásolja a mentést, a felszámolást. A közszolgálati média esetében kötelező, a többenél csupán ajánlott lehet a szempontok figyelembe vétele. A tapasztalat az, hogy segítők a média akkor, ha biztosítja a bő, hiteles információforrást és veszélyhelyzetben is a helyén kezeli a hatóság.

Még fontosabb, hogy a lakosság tudja, végezzük folyamatosan annak tudatosítását, hogy melyik hírforrás a hiteles !

Fogalmak – beszéljünk egy nyelven!

A kérdéskör néhány önkényesen kiragadott, egyfajta fogalom értelmezése.

Felkészítés: a veszélyhelyzetet megelőző időszakban folytatott minden olyan ismeretközlő, jártasságokat, képességeket kialakító, fejlesztő tevékenység, mely a szereplők (veszélyeztetettek, és segítők) racionális, helyes reagálását, tevékenységét szolgálja.

Globális klímaváltozásból eredő veszélyhelyzet: általában szélsőséges időjárási hatások, melyek a környezetben súlyos károkat okoznak és/vagy veszélyeztetik az emberek egészségét, testi épségét, életét, a hatás méretétől függően lehet minősített helyzet kihirdetésére alkalmas, vagy azt el nem érő.

Kommunikáció: információközlés vagy csere, erre szolgáló eszköz illetve jelrendszer útján

Kríziskommunikáció: kommunikáció olyan helyzetben, amikor a szereplők helyes, racionális reagálását akadályozza valamilyen szokatlan, veszélyes, vagy annak vélt tényező

Mentő erők: a vészhelyzeti szituációban az emberek és anyagi javak mentésében közvetlenül vagy közreműködőként résztvevő, a feladatra kiképzett katonai vagy rendvédelmi szervezetek

Segítők: a mentő erők és a különböző önkéntes szervezetek és a spontán beavatkozók

Bukovics István már hivatkozott tanulmánya (6) szerint az értesülés, a vokális és gesztuális kommunikáció a kommunikáció általánosan elfogadott fogalma alá esik, mivel emberek közti információátadásról van szó. A fogalom szerinte mindmáig egyik legjobb elemzése Toda nevéhez fűződik, a tárgyhoz azonban közelebb áll Bettinghaus tanulmánya a meggyőző kommunikációról. A kríziskommunikáció fogalmának elemzéséhez szerinte az eddig tárgyaltak nem elegendőek, ezért bemutat egy lényegileg etológiai gondolatmenetet, amelynek folyamán kialakulnak az emberré válás korai törzsfajlódási szakaszában a kríziskommunikáció olyan primitív fogalmai, mint a „banda”, mint vándorló előemberi csoport, mint az „egyed”, mint a banda tagja.

Fogalomkészlet - primitív, ősi, elsődlegesen ösztön alapú:

Csoportos táplálékszerzés, Egyedi táplálékszerzés, Értesülés, Vokális kommunikáció, Gesztuális kommunikáció, Információigény, Szűkösség, Versengés, Vadászó életmód, Gyűjtögető életmód, Zsákmány tárolás, Zsákmányvédelem, Biztonságigény, Térigény, Telep, Belső, Külső, Határ, Revír, Kontiguitás, Ellenség, Támadás, Helyzet, Szomszédság, Szomszédsági előnykülönbség, Belső helyzet, Perifériális helyzet, Őrhelyzet, Veszély, Veszélyeztetettség, Veszélyforrás, Veszélyforrás felismerés, Riasztás, Fenyegetettség, Krízishelyzet.

Ezután a tanulmány körvonalaz egy szakterminológiai bázist, melynek elemei a következők:

- A csoportfogalmak
- A kommunikáció-fogalmak
- Az igényfogalmak
- A szűkösségfogalmak
- A versengésfogalmak
- Az életmód fogalmak
- A topológiai fogalmak
- A krízisfogalmak
- A kríziskommunikációs fogalmak

A riasztás, tájékoztatás korszerű eszközei meteorológiai veszélyhelyzetben (7)

2006. augusztus 20-án Budapesten nem voltak meg a tájékoztatás azon korszerű eszközei, melyek az akkori viszonyok között is hatásosan üzemelhettek volna.

Milyen különleges követelményeknek kell megfelelni ezeknek az eszközöknek?

- Az elektromos hálózatban kiesések fordulhatnak elő, tehát tartalék áramforrás szükséges.
- Mind a látási mind a hallhatósági viszonyok jelentősen romolhatnak.
- Minden potenciálisan veszélyeztetetthez el kell jutnia az információnak.
- A közművek nélküli területekre (tanyák) is el kell jutni a tájékoztatásnak.
- A rendszernek folyamatos készenlétben kell üzemelni.
- Lehetőleg már megbízhatóan működő, nagyobb hálózatok igénybevételével kell létrehozni.

Akusztikai riasztás tájékoztatás

Jelenleg Paks és 30 km-es körzetében, 227 db a világ műszaki élvonalához tartozó korszerű lakosság riasztó-tájékoztató eszköz van telepítve, amely 74 településen 2826 négyzetkilométer területen nagymértékben hozzájárul az itt élő mintegy 225.000 ember biztonságérzetének növeléséhez.

A korábban üzemelő motoros sziréna rendszerekhez képest az új akusztikai végpontok szünetmentes helyi energia ellátással rendelkeznek, így áramkimaradás esetén is biztosított üzemképességük. Nagy teljesítményű hangsugárzók segítségével a hagyományos szirénahang leadásán túl, alkalmas beszéd közvetítésére, így a lakosság élőlőszóban kapja meg a számára fontos tájékoztatást.

Meteorológiai veszélyhelyzet esetére nagyvárosokban elképzelhető hasonló rendszer, országos méretekben a költségek miatt nem.

Információs segélyhívó Rendszerek (forrás : RSOE)

○ Dunai Információs és Segélyhívó Rendszert (DISR)

1996 óta szolgálja a hajózás és a víziközlekedés biztonságát a Duna teljes magyarországi szakaszát lefedő rádiós rendszer.

Az RSOE (Rádiósok Segélyhívó Országos Egyesülete) közreműködik az egységes európai dunai információs rendszer létrehozásában (az EU-s COMPRIS- projekt keretében) és további működtetésében.

○ Balatoni Információs és Segélyhívó Rendszer (BISR)

1999 óta működik a Balatonon közösségi rádiórendszer, mely segíti a vízimentés koordinációját, javítja a régió hírközlését, vezérli a Balatoni Viharjelző Rendszert (BVR), és a Zánkai Diszpécserközponttal együtt fokozza a balatoni régió biztonságát.

○ Tiszai Információs és Segélyhívó Rendszer (TISR)

A tiszai víziturizmus és hajózás biztonságát szolgálja, mely árvíz esetén hatékony eszköze a mentési hírközlésnek, segíti a védekezésben résztvevők kommunikációját és a munkák koordinálását.

A vízpartra telepített viharjelzők fényt (hangot) bocsátanak ki, vagy egyéb vizuális jelekkel tájékoztatnak, ezek jól adaptálhatók városokra, sőt nyílt terekre is (tanyavilág, kirándulóhelyek, stb.).

Riasztó-tájékoztató rendszer a már üzemelő nagy hálózatok igénybevételével

Az SMS, az e-mail, a GPS majdnem valamennyi felsorolt követelmény kielégíti, elsősorban az SMS jöhet számításba tömeges használata miatt.

A LAKOSSÁG KATASZTRÓFA RIASZTÁSÁNAK RÉSZLETES SZABÁLYAI

Minősített időszakban és veszélyhelyzetben a védekezés érdekében jelezni kell az esemény bekövetkezését és annak elmúlását, illetve haladéktalanul közölni kell a lakossággal a követendő magatartási szabályokat.

A polgári védelem riasztási rendszerén a lakosság riasztása légiriadó vagy katasztrófariadó elrendelésével történhet.

A katasztrófariasztás elrendelésére való jogosultság

országos vagy több megyét érintő veszélyeztetettség esetén a belügyminiszter - a Kormány utólagos tájékoztatásával - a BM Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság útján, megyei (fővárosi) szintű veszélyeztetettség esetén a megyei közgyűlés elnöke a megyei (fővárosi) polgári védelmi parancsnokság útján a belügyminiszter utólagos tájékoztatásával, település veszélyeztetettsége esetén a polgármester a megyei közgyűlés elnöke utólagos tájékoztatásával, a polgári szerv területén kialakuló veszélyeztetettség esetén a polgári szerv vezetője a polgármester egyidejű tájékoztatásával jogosult.

A hivatalos közlemény

A katasztrófariadó elrendelése és feloldása a műsorszóró adók útján - 5 másodperces megszakításokkal, háromszor megismételve - a következő szöveg bemondásával történik:

"ADÁSUNKAT MEGSZAKÍTJUK!

ADÁSUNKAT MEGSZAKÍTJUK!

FIGYELEM! FIGYELEM!

...MEGYE! TELEPÜLÉS! (KERÜLET!) ...MEGYE! TELEPÜLÉS! (KERÜLET!)

KATASZTRÓFARIADÓ! (a katasztrófa típusának meghatározása)

KATASZTRÓFARIADÓ! (a katasztrófa típusának meghatározása)"

"ADÁSUNKAT MEGSZAKÍTJUK!

ADÁSUNKAT MEGSZAKÍTJUK!

FIGYELEM! FIGYELEM!

...MEGYE! TELEPÜLÉS! (KERÜLET!) ...MEGYE! TELEPÜLÉS! (KERÜLET!)

KATASZTRÓFARIADÓ ELMÚLT!

KATASZTRÓFARIADÓ ELMÚLT!"

A légi-, illetve a katasztrófariadó elrendelését követően - ha az addig még nem történt meg - a megyei közgyűlés elnöke és a polgármester elrendeli a polgári védelmi szolgálatot, és gondoskodik a lakosság megfelelő tájékoztatásáról, valamint megteszi a szükséges intézkedéseket a lakosság és a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak védelmére.

Az elektromos szirénáknak a hivatásos polgári védelmi szerv által elrendelt és a település polgármesterének közreműködésével megtartott üzempróbáját - az áramszolgáltatást végző polgári szerv részvételével - kell elvégezni. Ezzel egyidejűleg a polgármesternek a berendezések kezelésére felkészített személyek ismereteit ellenőriznie kell.

Lakossági felmérés, mint a tájékoztatási stratégia megalkotásának első lépése

A következőkben részletezett felmérést az MTA Kutatásszervezési Intézet végezte 2006-ban.

Lakossági felmérés extrém időjárást elszenvedett térségben a klímaváltozás társadalmi jelentőségéről - N e m n y i l v á n o s! -

Készítette az MTA Kutatásszervezési Intézet a KLIMA KKT projekthez

Témavezető: Mosoniné Fried Judit

A jelentést készítette: Pálinkó Éva tudományos munkatárs

A meteorológiai veszélyhelyzetekre vonatkozó kérdéseket készítette : dr Zellei Gábor

Budapest, 2006. november 30.

A kutatás

A megkérdezés szorosan kapcsolódik az MTA KSZI azonos időben zajlott 1000 fős országos lakossági klímakutatásához. Ezt a kiegészítő kutatást az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság igényei szerint alakítottuk ki. A megkérdezés elsődleges célja az volt, hogy megvizsgálja az extrém időjárási jelenségeket átélt emberek véleményét a vészhelyzet idején kapott tájékoztatásról, a kommunikációs eszközök hatékonyságáról és megbízhatóságáról, valamint a vészhelyzeti felkészülés lehetőségeiről.

A minta

300 fős mintán zajlott a megkérdezés, a mintába négy extrém időjárási jelenséget átvészelt településről, Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből kerültek be a válaszadók. A megkérdezettek mind 18 év feletti helyi lakosok voltak, a minta összetétele nem, életkor, iskolai végzettség tekintetében nem tér el számottevően a településeken 2001-ben a népszámláláskor mért összetételtől.

Legfontosabb következtetések a fenti kutatás eredményei alapján a Tájékoztatási Stratégia elkészítéséhez

- A megkérdezettek jelentős többsége, 77%-a nem értesült előre arról, hogy extrém időjárási jelenség veszélyezteteti környezetét.
- Az extrém időjárási jelenséggel kapcsolatos információk a válaszadók többsége szerint könnyen elérhetőek voltak.
- A válaszadó 50 főből 19-en kaptak pontosan beigazolódó tájékoztatást, a többiek vagy kisebb, vagy nagyobb problémára számítottak, illetve ellentmondásos híreket hallottak.
- Az eseményről előre értesült 50 főből a többség másoknak beszélt ugyan a fenyegető problémáról, a veszély kivédése érdekében a gyakorlatban azonban kevesen tettek valamit, nem védekeztek. Ennek valószínű oka azonos azzal, amit korábbi táblánkban már láttunk - a többség csak pár órával előre értesült a várható eseményről, ezért egyszerűen nem volt idő konkrét cselekvésre.
- A legnagyobb bizalmat az MTV közszolgálati adásai kapták - a közszolgálati médiumok általában több bizalmat kaptak a kereskedelmi médiumokkal szemben.
- A helyi lehetőségek közül a legtöbb említést a kábel TV produkálta, ezután az élőbeszédet, a személyes kapcsolatokat említették leggyakrabban. A helyi rádió és a hangszóró azonos említést produkált, ez a harmadik leggyakrabban említett két médium. Ezekon kívül még a sziréna kapott magas említést, a többi médium nem bizonyult hatékonynak a válaszadók megítélése szerint.
- A válaszadók jelentős többsége érdeklődést mutatott mindkét rendezvény iránt, bár a gyakorlat kevésbé érdekelte a válaszadókat, mint az előadás.

Néhány ajánlás a közeljövő feladataival kapcsolatban

Amennyiben a kríziskommunikáció szakterületén a leginkább sürgető és időszerű feladatot kellene megnevezni, a fentiek alapján a tudomány eredményeinek fokozottabb hasznosítását” lenne célul kitűzhető. Ugyanis a magatartástudomány kutatási módszereivel a vészhelyzeti viselkedési formákról feltárható annyi ismeret, törvényszerűség, amely elegendő a hazai szabályozás lehetőségeinek megfogalmazásához. Ezen ismeretek, törvényszerűségek megalapozhatják egy új tudományterület, a katasztrófapszichológia létjogosultságát.

A gyakorlatban történő hasznosulásról viszont nem mutatnak kedvező képet a kutatások.

A tájékoztatás csődjét mutató 2006. augusztus 20-i események - a helyszín jellege és a tömeg mérete miatti kockázat szélsőségesen magas értéke miatt - nem mondhatók általánosnak, de minden meteorológiai veszélyhelyzetre elmondható, hogy rendkívüli bonyolultságú, kevéssé előrejelezhető, tervezhető rendszer. Ebből kiemelve a tájékoztatást, mely szinte teljes egészében humán tényezőkből áll, ez a kiszámíthatatlanság még csak fokozódik.

Ezért lehet maximálisan egyetérteni dr Bukovics Istvánnal (8), aki a jelen helyen hivatkozott és más közléseiben is szorgalmazza a kutatási eredményeknek – ezen belül elsősorban a kockázatelemzésnek – az eddiginél sokkal nagyobb mértékű alkalmazását a katasztrófavédelmi jogszabályalkotásban, tervezésben és gyakorlatban.

A LAKOSSÁG VESZÉLYHELYZETI FELKÉSZÍTÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A GLOBÁLIS KLÍMAVÁLTOZÁSBÓL ADÓDÓ VESZÉLYHELYZETEKRE

Hazánkban a lakosság veszélyhelyzeti ismereteit és felkészítettségét elemző vizsgálatok eredményeiből az alábbi általános megállapítások és következtetések vonhatók le:

- A település első számú polgári védelmi vezetői, a polgármesterek és a lakosság szélesebb körének felkészítése nem megfelelő szintű, a felkészítettek számaránya többnyire alacsony. A felnőtt lakosság felkészítése ad hoc jellegű, nincsenek kialakítva a formái, elvei, keretei.
- Az állampolgári kötelezettség alapján kialakított polgári védelmi szervezetek felkészítése akadozik, száma elenyésző, csak az un. nagy veszélyeztetettségű megyékben rendszeres.
- Még kevesebb hangsúly kerül a turisták, nyugdíjasok, háztartásbeliek, a munkanélküliek, a vendégmunkások, a gazdasági egységekben dolgozók és egyéb speciális lakossági rétegek felkészítésére.
- A globális klímaváltozással és annak hatásaival kapcsolatos ismeretek szinte alig lelhetők fel a felkészítésekben, ami van, annak közvetítése sem rendszeres, nem tervszerű, és ahol előfordul, ott is kérdéses a felkészítők módszertani tudása.
- Az intézmények biztonsági helyzete a lakosságfelkészítés szempontjából alacsonyabb a szükségesnél, az intézmények túlnyomó többsége a tűzvédelmi kérdésektől eltekintve nem felkészült sem a belső, sem a külső veszélyeztetettségéből adódó helyzetek kezelésére.
- Az oktatási intézményekben tanuló gyermekek a veszélyekről nem sokat, vagy nem kellő pontossággal tudnak, alapvető elemi önmentési ismereteikkel nem rendelkeznek, sőt sok a hibás képzetük a témáról.
- Munkaviszonyban nem álló felnőtt lakosság felkészítettségére vonatkozóan országos komplex felmérés nem készült, így nincs róla összképünk. Ennek ellenére, a részfelmérések alapján különösebb vizsgálódás nélkül is kimondható, hogy a felkészítés hiányos, veszélyhelyzeti ismeretrendszerük nem komplex és nem elégséges mértékű.

- A lakosság és a polgári védelmi szervezetek felkészítését a katasztrófavédelem hivatásos szervei és a védelmi szféra más résztvevői feladatkörük ellátása kapcsán végzik kiadványok, versenyek, előadások, lakossági fórumok, tájékoztatók, gyakorlatok, valamint a települési rendezvényeken kialakítások szervezésével, megtartásával. Nincs országosan meghatározva, hogy a lakosság komplex felkészítése mely területeket foglalja magába, valamint hogy a különböző tárcák felkészítési vonulatai hogyan kapcsolódjanak egymáshoz, ezért a felkészítés ad hoc jellegű, és nem rendszerszemléletű. Tartalmát tekintve, elvétve találunk benne a globális klímaváltozásra és hatásaira vonatkozó információkat, pedig enélkül a jelenségek és még inkább azok az emberi szervezetre gyakorolt hatásainak ok-okozati összefüggései nem érthetőek meg.

A lakosságfelkészítés tartalma

A helyzetértékelésből adódóan az első lépés egy lakosságfelkészítési „csúcsszerv” megteremtése, felkészítési stratégiakialakítása lenne, ezt követően szükséges lenne a lakosság klímaváltozásra való felkészítése lényegét, tartalmát, a felkészítési célcsoportokat meghatározni. A kutatások alapján megállapítható, hogy a globális klímaváltozással kapcsolatos jelenségek nem csak azért méltóak figyelemre, mert jelentős anyagi veszteségeket, gazdasági károkat okozhatnak, hanem azért is, mert komolyan károsítják az emberi egészséget, tartós megbetegedéseket okoznak. Ennek pedig a feed-back mechanizmus alapján jelentős hatása van a nemzetgazdaság teljesítőképességére.

Javaslat a lakosságfelkészítés elsajátítandó anyagának tartalmára

A lakosság kellő felkészítés nélkül két okból is veszélyeztetett: egyrészt, a civilizálódás vészesen lecsökkentette az emberben genetikailag kódolt, az ősidőkben oly jól működő, a túléléshez szükséges veszélytudatunk mértékét. A felkészítetlen állampolgár nem figyel kellően a körülötte lévő veszélyekre, állandó veszélyeztetettségben él, ezért a veszélytudatát a felkészítés kapcsán kell újra felkeltenünk, és a veszélyeknek megfelelő szintre emelnünk. (Sajnálatos bizonyíték erre az árvizek, a löszfal-omlások, a rendkívüli időjárások, stb. kapcsán bekövetkező halálesetek.) Másrészt, a veszélyhelyzeti ismeretek minden korban és minden veszélyeztetettségi állapotban más-más tartalommal bírnak, ezek megszerzése nélkül nagy emberi és anyagi áldozatokkal, sokszor jelentős ökológiai károkkal járnak a katasztrófák, a környezet károsodása pedig szintén visszahat az emberre. A friss információ és ismeret tehát modern társadalmunkban létszükséglet!

Az is tény, hogy a globális klímaváltozás elsődleges és másodlagos hatásai kapcsán kialakult veszélyhelyzetek száma folyamatosan nő, és ezzel nőnek az emberi és gazdasági veszteségek is. Az okokat kutatva elmondható, hogy az emberi élet és az anyagi javakban bekövetkezett veszteség csak részben adódik a veszélyhelyzetből, jelentős részét az okozza, ahogy a lakosság és gyakran a mentőerők sem kellően felkészültek arra, hogy megelőzzék a veszélyeket, illetve a kialakult veszélyben a számukra legkedvezőbb „eredményt” hozó cselekvési mechanizmust tudjanak beindítani.

A globális klímaváltozás kapcsán szükség van a nemzetközi és hazai szervezetek összefogására, a közös tervezésre, és a tapasztalatok, információk, módszerek rendszeres cseréjére, valamint a felkészítés reformjára.

Az elméleti és a gyakorlati szakemberek más-más módon értelmezik a lakosság katasztrófavédelmi felkészítését. A gyakorlatban a lakosságfelkészítők egységes, komplex tevékenységnek tartják, melynek összetevői nem választhatók el egymástól, nem szűkíthetők le az egyik vagy másik védelmi szféra ismeretanyagára. A fogalom többet jelent, mint azt a

neve sugallja, hiszen a jogszabályi értelemben vett katasztrófa csak igen szűk szelete a veszélyhelyzeteknek, mivel csak azokat az eseményeket nevezzük katasztrófáknak, amelyek egy meghatározott reagálásszükséglet-mérték¹ felett vannak.

A gyakorlat azt követeli, hogy a katasztrófavédelmi (veszélyhelyzeti) felkészítés foglalja magába a katasztrófavédelmi, a polgári védelmi, a tűzvédelmi ismereteket, és ezen túlmenően a katasztrófa-küszöböt el nem érő veszélyhelyzeti ismereteket. Az ismeretek legyenek komplexek, hiszen ezek egy adott szituációban nehezen választhatók szét egymástól, gyakran az egyik a másikból következik. Hogy az ismereteket milyen mértékben és milyen tartalommal kell közvetíteni, az még napjainkra nem kristályosodott ki, nincs tudományosan kutatva, és a reális status quo sincs rögzítve.

Tartalmát tekintve a lakosságfelkészítésnek egyrészt olyan tevékenységi rendszernek kell lennie, amely révén a lakosság felkészítése történik a veszélyhelyzetekre, az abban követendő cselekvési és magatartásszabályokra, az ön- és mások, valamint az anyagi javak mentésére, és az ennek megfelelő célirányos gyakorlás útján az ezirányú ismereteik készségi szintjének fejlesztése.

Másrészt olyan tevékenységnek, amely tudatosítja, hogy gondatlan magatartással vagy kellő ismeretek hiányában az állampolgár önmaga is előidézhethet veszélyhelyzeteket. E tevékenység célja kell hogy legyen a biztonságkultúra megalapozása, a veszélytudatos magatartás kialakítása.”²

Változások szükségessége a lakosságfelkészítés területén

A felkészítés rendszere az országban nem mutat egységes képet, sok helyen nem kielégítő, ezért minden területen értékelni kell a felkészítési helyzetet, és felkészítés-innováció (megújulási folyamat) bevezetésére van szükség. (részletesen később)

A felkészítés értékelése összetett folyamat, ezért meghatároztuk a legfontosabb lépéseit.

- Vizsgálni kell a helyzetértékelési módokat. Véleményünk szerint a legfontosabb helyzetértékelési lépések a jövőben a következők:
 - a lakosságfelkészítést befolyásoló tényezők számbavétele,
 - a veszélyeztetettség vizsgálata,
 - a felkészítettség vizsgálata a felkészítési célcsoportok alapján,
 - a területen eddig alkalmazott módszerek, eszközök vizsgálata,
 - a felkészítők kompetenciáinak értékelése.
- Meg kell vizsgálni a felkészítést, befolyásoló tényezőket. A veszélyeztetettség vizsgálata pl. első lépése lehet a kockázatelemzésnek, amely hozzájárul a lakosság tűrőképesség-szintjének meghatározásához is. A vizsgálat és annak eredményei egyben hozzájárulhatnak (elősegíthetik) a tűrőképesség sarkalatos pontjainak feltárását, a javítás színvonalának emelését. A felkészítést befolyásoló másik tényező a **lakónépesség**, melynek elemzését a terület földrajzi, gazdasági mutatóinak, a terület kialakulása történelmi folyamatának, az egészségügy, oktatásügy alakulásának vizsgálata, a település-szerkezet elemzése alapján célszerű megtenni.
- Egy terület felkészítettség mutatóinak vizsgálata során elemezni kell a felkészítéssel foglalkozó hivatásos állami és civil szervezetek ilyen irányú tevékenységét, de azt is vizsgálnunk kell célcsoportonként és korosztályonként, hogy milyenek az állampolgárok

¹ Reagálásszükséglet-mérték az a szint, amikor a veszélyhelyzet olyan mértékű, amikor beavatkozás szükséges az erre hivatott szervek részéről. Ezek a szintek különböző mértékűek, elérhetik a katasztrófaszintet, de lehetnek az alatt. (szerzők)

² Veresné Hornyacsék Júlia: A lakosság katasztrófavédelmi felkészítésének elméleti és gyakorlati kérdései doktori értekezés ZMNE Bp.: 2006. –p.: 77.

veszélyhelyzeti ismeretei, a felkészítési hajlandósága, valamint, hogy milyen az intézmények, gazdálkodó egységek biztonsága. A lakosságfelkészítést befolyásoló tényezők ilyen irányú számbavétele után rögzíthetők az adott terület, régió felkészítési reformlépései, a felkészítésére vonatkozó elvek, keretek, stratégiák és taktikák.

A lakossági felkészítésben szükségszerűen reformok, bevezetésére van szükség. A reform kialakításához nem csak a hazai gyakorlat elemzéséből kell kiindulni, hanem célszerű a külföldi tapasztalatokat megismerni, vizsgálni azok adaptációs lehetőségeit, mert ezzel jelentős energia és nem utolsó sorban pénz takarítható meg. A külföldi és hazai tanulmányutak tapasztalatait, valamint a lakosságfelkészítő szakemberekkel, pedagógusokkal készített interjúkat, az adaptációs lehetőségeket elemezve találtunk adaptálható pontokat, és ezek tükrében alakítottuk ki a javaslatunkat a felkészítési reform lehetséges lépéseire. Minden reform öncélúvá, és ez által eredménytelenné válhat, ha annak nincs meg a rendszer-szerű folyamata, megfelelő logikai rendje.

A lakosságfelkészítés **reformjának bevezetésére** a következő lépéseket javasoljuk:

- helyzetelemzés (a fentiekben alaposan elemeztük),
- a fogadókészség meghatározása,
- a felkészítési keretek, formák meghatározása, melyben minden elemet rögzítünk,
- a felkészítési innováció beindítása,
- referencia-kirendeltségek, intézménye stb. kialakítása, próba-felkészítések végzése,
- a tapasztalatok összegzés, korrekciója, majd kiterjesztése.

A helyzetelemzést módszerét a fentiekben már elemeztük.

A lakosság felkészítési fogadókészségének vizsgálatára a felmérés módszerét javasoljuk, melyet példaképp elvégeztük Pest megyében. Ennek eredménye azt mutatja, hogy a lakosság érdeklődik a veszélyek iránt, de a módszereket és eszközöket jól meg kell választani, és ezen túlmenően a motivációt is jól kell megválasztani, mert a felkészítés-ellenes gondolkodásmód erős, még csak most van leépülőben.

Ki lehet azonban aknázni azt az új jelenséget, hogy az öntudatos állampolgár tudni szeretne minden körülötte lévő veszélyről, és arról, hogy a hatóságok mit tesznek a biztonsága érdekében. Ebbe a tájékoztatásba jól beilleszthető az állampolgár veszélyekkel kapcsolatos helyes magatartására vonatkozó ismeretanyag.

Felkészítési Innováció

A felkészítés reformjának bevezetéséhez meg kell válaszolni a legfontosabb kérdéseket, mint a „ki, hogyan, mikor, milyen módon, milyen anyagi, személyi, tárgyi feltételekkel?”, azaz ki kell alakítani a kereteket, módokat. Ezután kell megkezdeni a felkészítés-innovációt³.

A felkészítés-innováció fontosabb lépései:

1. a jelenlegi állapot (felkészítési elvek, módszerek, rendszer) rögzítése,
2. a jövőkép (a kívánt rendszer, módszerek, állapot stb.) rögzítése,
3. a jövőkép eléréséhez szükséges lépések meghatározása,
4. az ehhez szükséges eszközök, módszerek meghatározása,
5. a változtatási program elkészítése,
6. a jövőképhez vezető átmeneti állapot tervezése,
7. a szükséges erők tervezése,
8. következtetések levonása,

³ A lakosságfelkészítés jelenlegi – nem elégséges - nullpontjáról való elmozdulást célzó feladat- intézmény és végrehajtási rendszer kialakítása, a változtatások tervezése, szervezése.

9. módosítások,
10. az új felkészítési rend bevezetése.

Felkészítési prioritások – „felkészítési piramis”

A felkészítés az erők, eszközök szűkössége miatt, és fogadókészség hiányában nem történhet egyszerre, ezért prioritásokat kell felállítani.

Vizsgáltuk, és a gyakorlatban kísérletképpen kipróbáltuk egy új lakosságfelkészítési rendszer kialakításának lehetőségeit. Elemeztük egy új forma, az ún. „felkészítési piramis” gyakorlati megvalósíthatóságát (16. sz. ábra).

Lényege, hogy minden célcsoport a veszélyhelyzet-kezelésben betöltött szerepe, illetve amennyiben ilyen feladata nincs, a veszélyeztetettsége mértékének megfelelő időben, módon, mélységben kap felkészítést. A feltüntetett célcsoportok megegyeznek az országban a települési védelmi feladatok ellátására kialakított rendszerrel.

A katasztrófák, veszélyek által való érintettségük vagy feladatuk szerint a következő célcsoportokkal javasoljuk a piramist kialakítani:

- a) minisztériumok, rendvédelmi szervek vezetői, beosztott állománya országos hatáskörű szervek irányítói, munkatársai;
- b) a védelmi igazgatás területi és helyi vezetői, az önkormányzatok vezetői (polgármesterek, jegyzők), és további csoportok, akik hivatásuk gyakorlása során találkoznak a katasztrófákkal;
- c) az önkéntes, karitatív és civil szervezetek vezetői, tagjai;
- d) a polgári védelmi szervezetek vezetői és beosztott állománya;
- e) valamint a lakosság szélesebb köre, akiket a katasztrófák veszélyeztetnek, de más formában nem kapnak felkészítést, mert az előző csoportok egyikébe sem tartoznak bele. A lakosság szélesebb köre természetesen sok szempont (életkor, végzettség, érdeklődési kör, egészségi állapot, érdeklődési kör stb.) szerint polarizálódik és a felkészítés ennek megfelelően, változik.

Ilyen módon egy adott településen a b-e, pontokban megjelölt állampolgárokból a felkészítési piramis kialakítását a 16. sz. ábrán feltüntetett csoportoknak megfelelően javasoljuk.

A felkészítési piramis kialakítása csak a magyarországi gyakorlat tükrében meghatározott lakossági célcsoportoknak megfelelően folytatható tervszerűen és hatékonyan. Határozzuk meg a célcsoportokat. A felkészítendő lakossági célcsoportok meghatározása minden országban más és más. Összefoglaltuk, hogy Magyarországon milyen célcsoportokat célszerű kialakítani, hiszen más felkészítési módszert és tartalmat kell választani például a nyugdíjasok vagy munkanélküliek számára, mint az aktív dolgozóknak, illetve más a felnőttek felkészítési módja, mint a gyerekeké stb.

A lakossági célcsoportok két alapvető szempontból vizsgáljuk: a társadalmi munkamegosztásban betöltött szerepüket tekintve, és a katasztrófák, veszélyek által való érintettségük vagy feladatuk szerint. (17. sz. ábra)

- A társadalmi munkamegosztásban betöltött szerepüket tekintve három nagy célcsoportot, és azon belül további alcsoportokat nevezünk meg, akiknek a felkészítését más-más formában és tartalommal kell végezni. Ezek a következők:
 - A munkaviszonyban állók csoportjába a következő állampolgárokat soroltuk:
 - a pv szervezetekbe beosztottak;
 - a pv szervezetbe nem beosztottak, de a munkahelyükön felkészítést kapók;

- a pv szervezetekbe nem beosztottak, és a munkahelyükön felkészítést *nem* kapók;
 - munkakörük ellátása során a katasztrófákkal kapcsolatba kerülők;
 - minisztériumok, államigazgatási feladatok területén dolgozó beosztottak és azok szervezetei.
 - A munkaviszonyban nem állók csoportjába a következő állampolgárokat soroltuk:
 - tanulóifjúság;
 - nyugdíjasok, háztartásbeliek;
 - a munkájukat elveszített állampolgárok.
 - Az egyéb kategória csoportjába a következő állampolgárokat soroltuk:
 - turisták;
 - vendégmunkások;
 - külföldi képviseltek dolgozói;
 - büntetés-végrehajtás lakói;
 - intézményekben ápolat fogyatékosok, betegek, árvák stb.
 -
- A katasztrófák, veszélyek által való érintettségük vagy feladatuk szerint a célcsoportokat már tárgyaltuk a „felkészítési piramis” kapcsán.

A felkészítés eredményességét befolyásoló tényezők - a felkészítés időszaki bontása, módszerei

A felkészítési tartalmakra, a célcsoportokra, a települési felkészítési piramis kialakítására, a jogszabályi háttér módosítására, és a felkészítést befolyásoló tényezők számbavételének módjára és a felkészítés reformjára tett javaslatokat követően meg kell határozni a felkészítési tevékenység végzésének legcélszerűbb időbeni megjelenését. Javasoljuk ezt a veszélyhelyzeti, védelmi tevékenységek időbeni megvalósulásához igazítani.

Ennek alapján a következő formák alakulnak ki:

- Megelőző időszaki felkészítés: amikor a felkészítő tevékenységet, a veszélyhelyzetet megelőző, prevenciós időszakban végezzük. Itt nem csak arról van szó, hogy a lakosságot a kialakult veszélyhelyzet esetén betartandó cselekvési mechanizmusokra készítjük fel. Ezen túlmenően, segítséget kell nyújtanunk önvédelmi készségük kialakításához is, valamint tudatosítanunk kell, hogy milyen módon kerülhetik el azt, hogy önmaguk okozzanak veszélyhelyzeteket.

A preventív felkészítés javasolt tartalma a teljesség igénye nélkül:

- a veszélyhelyzetek fajtái, jellemzői, a település veszélyei, megelőzési feladatok a településen, speciális jelenségek (pl. extrém időjárás)
- a katasztrófavédelem jogszabályi háttere, rendszere, jelentősége, az állampolgár kötelessége a megelőzés, a veszélyhelyzet-kezelés, a helyreállítás időszakában, a polgári védelmi kötelezettség, a polgári védelmi szervezetek megalakítása
- a riasztás jeleinek, a tájékoztatás módjainak ismerete, a komplex védelem lehetséges módjai, feladatai, a veszélyhelyzet-kezelés feladatai, eszközei az adott településen,
- a helyreállítás feladatai, módjai a településen, specialitások, aktualitások, segítő szervezetek, helyes magatartási szabályok stb.

- Veszélyhelyzeti felkészítés: amikor a felkészítést a fenyegető, vagy már bekövetkezett veszély hatása alatt végezzük. Amennyiben a megelőző időszaki felkészítő rendszer jól működik, akkor a kialakult veszélyhelyzetben a felkészítés megvalósítása jóval egyszerűbb. Leggyakrabban tájékoztatás és „ismeretfelidézés” formájában történik. Ki kell alakítani a

különböző veszélyhelyzetekre és katasztrófákra alkalmazandó egységes tájékoztatási irányelveket, amelyet bekövetkezett veszélyhelyzet esetén az adott terület katasztrófavédelmi szakemberei a védelmi bizottságokkal együttműködve aktualizálnak, és a kialakult veszélyhelyzet specifikumainak megfelelő tájékoztató anyagot és módszert dolgoznak ki a lakosság különböző csoportjainak gyors, hatékony tájékoztatására és a felkészítésre. Nagyon fontos a gyors, hiteles helyzetelemzés, a sürgős teendők számbavétele, a feladatok meghatározása, a feladatok felosztása, a gyors, célirányos cselekvés.

- Helyreállítási időszaki felkészítés: a veszély elmúlását követő időszakban végezzük, hiszen a fenyegetettség és a kialakult veszélyhelyzet lakosságfelkészítési módszerei mellett nagyon fontos a helyreállítási időszak felkészítő tevékenysége is. A lakosság, akiknek a megszokott életét részben, vagy teljesen felborítja a bekövetkezett esemény, rendkívüli módon kiszolgáltatott. Az élet „újjászervezése” gyors és pontos információáramlást, egységes ügykezelést, összehangolt tevékenységet igényel, és ezen túlmenően azt, hogy a lakosság fel legyen arra készítve mit, hogyan kell tennie annak érdekében, hogy minél hamarabb és minél kisebb veszteségekkel történjen meg a helyreállítás és az újjáépítés, ismernie kell a veszteségeket, a folyamatok visszafordíthatóságának, illetve visszafordíthatatlanságának mértékét. Természetesen ennek az időszaknak a felkészítési tevékenysége csak akkor hatékony, ha a megelőző időszakban kialakítottuk a helyreállítással kapcsolatos ismereteket, és itt már csak ismeret-felidézést és az aktuális információk megadását kell megtennünk.

A felkészítés módszerei

A fenti folyamatokat követően meg kell határozni a felkészítés módszereit. A magyarországi lehetőségek, gyakorlat és a veszélyeztető tényezők tükrében a következő formákat javasoljuk:

- előadások tartása; prevenciós program készítése és alkalmazása;
- katasztrófavédelmi eszközök tájékoztató jellegű bemutatása;
- tűzoltólaktanya-látogatások szervezése, a Tűzoltómúzeum, ahol van, helyi polgári védelmi eszközgyűjtemény megtekintése, tárlatvezetés;
- szórólapok, ismeretterjesztő kiadványok kiosztása;
- az írott és elektronikus médiában ismeretterjesztő anyagok megjelentetése;
- felnőtt és gyermekpályázatok kiírása;
- lakosságfelkészítő kiállítások szervezése;
- felkészítési tevékenység más szervek, szervezetek rendezvényein;
- internetes oldalak készítése lakosságfelkészítési témában;
- tankönyvek, munkafüzetek megjelentetése veszélyhelyzeti ismeretekről;
- önkéntes felkészítők toborzása és felkészítése;
- Biztonsági Információs Központok alapítása és működtetése;
- CD-k, videojátékok, számítógépes játékok, gyakorlatok készítése (Amerikában pl. a felnőttek részére kiváló szimulációs játékok készültek a veszélyhelyzet-kezelés gyakorlására.)

A leggyakrabban alkalmazott módszer a felkészítő foglalkozások, melyek az országban eklektikus képet mutatnak, nem mindenütt felelnek meg a felkészítési tartalmaknak. Formájukat tekintve egységesítésükre ismeretközvetítő, készségfejlesztő és vegyes típusú foglalkozásokat javasolunk. A gyakorlatok során a már megszerzett ismeretek birtokában komplex gyakorlati feladatok megoldására kerüljön sor. Egyre nagyobb teret kell azonban adni a média és az Internet útján megvalósuló felkészítéseknek is. Célszerű lenne kutatást folytatni abban a tekintetben, hogy milyen szerepe van és lehet a médianak a felkészítésben.

Felhasznált irodalom:

Veresné Dr. Hornyacsek Júlia: A lakosság veszélyhelyzeti felkészítésének vizsgálata, különös tekintettel a klímaváltozáshoz adódó katasztrófa-helyzetekre

Dr. Zellei Gábor: A globális klímaváltozás várható katasztrófavédelmi hatásaival összefüggő lakossági tájékoztatás szakirodalmi és empirikus kutatása

Dr. Zellei Gábor: A globális klímaváltozás várható katasztrófa hatásaival összefüggő lakossági tájékoztatási feladatok vizsgálata

Dr. Papp Antal: A globális klímaváltozás katasztrófa hatásaira való lakosságfelkészítési módszerek kidolgozása

Dr. Bukovics István: Kockázatelemzés: kríziskommunikáció, mint konfliktuselemzés

Ambris József: Polgármesterek katasztrófavédelmi felkészítése. *Katasztrófavédelem*, 2000. december, XLII./12. sz., 12-13. oldal (2000)

Boér Attila: Lakosságfelkészítés. *Katasztrófavédelem*, 2004. május, XLV./11., 5-6. oldal (2004)

Dr. Bukovics István: Klímapolitikai döntések katasztrófavédelmi problematikája és kockázatelméleti kérdései. *Belügyi Szemle* 2005./ 11. szám., 5. oldal (2005)

Bukovics István: Klímapolitikai döntések katasztrófavédelmi problematikája és kockázatelméleti kérdései. *Belügyi szemle*, 2005. 11. hó, 3-16. oldal (2005)

Prof. Dr. Grosjean, Martin: Das Klima ändert sich - nur wie sehr? NFS Klima Universität, Bern, www.nccr-climate.unibe.ch Cifra Info 75/2005 (2005)

Kertész Ádám: A globális klímaváltozás természetföldrajza. Holnap Kiadó, Budapest, 2001., ISBN: 963 346 455 2 (2001)

Töpfer, Klaus: Zusammenhang zwischen Wirbelstürmen und dem Klimawandel. Deutschlandfunk interview 24.09.2005. (2005)

Polgári védelmi ismeretek, önkormányzatok és polgári védelmi szervezetek felkészítési segédlete. Szolnok, Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Polgári Védelmi Szövetség, 17. oldal (2002)

Rácz Lajos: Éghajlatváltozások a Kárpát-medencében. in: Táj és történelem tanulmányok az ökológia világából; Magyarország éghajlattörténete. Szeged, JGYF K., (2001)

Üveges László: A katasztrófa-veszélyeztetettség felmérésének néhány aktuális kérdése in: Doktoranduszok a tudomány szolgálatában. 108-136. oldal

Veresné Hornyacsek Júlia: A lakosság katasztrófavédelmi felkészítésének elméleti és gyakorlati kérdései. Doktori értekezés, ZMNE, Budapest, 6. sz. melléklet (2005)

114/1995.(IX.27.) Kormányrendelet a települések polgári védelmi besorolásának szabályairól és a védelmi követelményekről. *Magyar Közlöny* 1995/8. (IX. 27.)

13/1998. (III. 6.) BM rendelet a polgári védelmi felkészítés követelményeiről